

PARLEMENTAIRE ENQUÊTECOMMISSIE

‘Een ereschuld inlossen is een blanco cheque uitschrijven’

Nederland moet een ereschuld aan Groningen inlossen, is de conclusie van de enquêtecommissie aardgaswinning. „Mensen zitten met burn-outs, afgebroken carrières. Hoe ga je dat allemaal compenseren?”

Sander van Mersbergen
Groningen

1. Het gezin

Stel je een gezin voor, zegt hoogleraar sociale psychologie Tom Postmes, ook directeur van Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen. Rond 2012 kochten vader en moeder een woning in een Noordoost-Gronings dorpje. Ze stellen zich hier hun leven voor, willen het huis opknappen en verduurzamen, carrière maken, hun kinderen een gelukkige jeugd bezorgen.

Bij de zware aardbeving in Huiszinge loopt de woning schade op. Geen scheur in de muur, maar complexe schade, zoals dat heet. Ze verzanden in een geschil met de instanties. In hun huis voelen ze zich onveilig. De kinderen slapen beneden, in de ouderlijke slaapkamer. Zelf eindigen ze in een caravan op het erf.

Dit is geen fictief gezin. „Ik weet waar ze wonen”, zegt Postmes. „En zoals zij zijn er zo’n vijf- of zesduizend gezinnen. De eenvoudige gevallen, met schades tot

10.000 euro, worden over het algemeen wel opgelost. Als het ingewikkelder wordt, bestaat de kans dat het procederen wordt. Dat zijn de gezinnen die vastlopen.”

De reden van die ellende is dat ‘het systeem’ niet kan omgaan met complexe gevallen. „De partijen die moeten betalen zijn bang voor precedentwerking. Ze willen het probleem zo klein mogelijk houden. Want als ze bij de ene woning een nieuwe fundering betalen, waarom dan bij de andere niet? In de kern gaat het altijd om geld. Daarom kan de bewoner niet centraal staan, tot op de dag van vandaag.”

Dat brengt ons bij het begrip ereschuld. „Als je zegt dat je een ereschuld hebt, heb je het op moreel gebied laten afweten. Dan zit er maar één ding op: het goedmaken en de problemen oplossen. Doen wat nodig is. Vanuit humaan oogpunt moeten dan niet de regeltjes, maar hun situatie leidend zijn. Je kunt van tevoren niet becijferen wat dat gaat kosten.

Een blanco cheque uitschrijven, dát is wat een ereschuld inlossen betekent.”

En dan gaat het niet alleen om bouwkosten, vindt de hoogleraar. Neem dat gezin. „Als je ze tien jaar eerder had geholpen, was een ton voor een nieuwe fundering genoeg geweest. Nu zit één ouder met een burn-out thuis, hun carrières zijn in de knop gebroken. De kinderen hebben een volstrekt rare jeugd gehad. Hoe ga je dat compenseren? Dat kost veel meer dan een ton.”

2. De regio

Niet alleen gezinnen hebben volgens de enquêtecommissie aardgaswinning recht op genoegdoening, ook de provincie als geheel. Het leef- en vestigingsklimaat in Groningen is geraakt door de aardbevingen, en daarmee de regionale economie. Hoe groot die schade is, valt moeilijk te becijferen. Volgens het Kennisplatform is er behalve naar huizenprijzen



▲ Commissievoorzitter Tom van der Lee geeft in Zeerijp, in het aardbevingsgebied, een toelichting op het rapport. In Loppersum (onder) bespreken bewoners de conclusies.

FOTO'S PRONEWS PRODUCTIES, ANP

– die hebben ‘een extra knal’ gekregen – amper onderzoek gedaan. Sierdjan Koster, economisch geograaf aan de Rijksuniversiteit Groningen, zegt dat het ‘heel moeilijk’ is een bedrag te plakken op de economische schade. „Je weet niet hoe het zonder aard-

effeweg.nl

All inclusive reizen

 <p>5 dagen va. € 359,-</p> <p>LIGHT ALL INCLUSIVE</p> <p>Harzgebirge</p> <p>Light All inclusive Vertrek: apr, mei, jun, jul, aug, sep, okt</p>	 <p>5 dagen va. € 369,-</p> <p>ALL INCLUSIVE</p> <p>Rijn, Loreley en Oranjeroute</p> <p>All inclusive Vertrek: mei, jun, jul, aug, sep, okt, nov</p>	 <p>5 dagen va. € 389,-</p> <p>ALL INCLUSIVE</p> <p>Luxemburg, Eifel en Trier</p> <p>All inclusive Vertrek: apr, mei, jun, jul, aug, sep, okt</p>	 <p>5 dagen va. € 389,-</p> <p>ALL INCLUSIVE</p> <p>Sauerland</p> <p>All inclusive Vertrek: apr, mei, jun, jul, aug, sep, okt</p>	 <p>5 dagen va. € 399,-</p> <p>ALL INCLUSIVE</p> <p>Zeeland</p> <p>All inclusive Vertrek: apr, mei, jun, jul, aug, sep, okt</p>
---	--	--	---	---

Boek zonder aanbetaling

effeweg.nl of bel 088 10 30 800

Fouten voorbehouden. Prijzen zijn gebaseerd op twee personen per boeking en per persoon. Exclusief Calamiteitenfonds € 2,50 p.b., reserveringskosten € 25,- p.b. en consumentenbijdrage SGR € 5,- p.p.





bevingen zou zijn. Ik denk dat imagoschade de grootste factor is. Ondernemers van buiten komen niet snel naar de regio. Bovendien is er zelfvertrouwen weggehaald bij mensen. Ga je investeren als de toekomst zo onzeker is? Ook schadeprocedures kosten veel energie, die eigenlijk in de onderneming moet."

Los van de directe schade moet ook een onderliggend probleem worden aangepakt, vindt de commissie. Groningen moet een sterkere positie krijgen ten opzichte van andere regio's. Er moet meer geld, aandacht en menskracht naar de provincie. René Paas, commissaris van de Koning: „Vaak moeten we hier vooral vechten om dingen niet kwijt te raken."

Niet dat er helemaal geen geld naar Groningen gaat. Voor het Nationaal Programma Groningen



In de kern gaat het altijd om geld, daarom kán de bewoner niet centraal staan

– Tom Postmes, hoogleraar

(NPG) maakte het Rijk ruim 1 miljard euro vrij. „Een grote zak geld", zegt Koster. „Maar het valt in het niet bij wat naar de Randstad gaat. Ook volgens het Sociaal Handvest, vorig jaar ondertekend door het kabinet en tal van Groningse organisaties, is het zeer de vraag of het NPG echt verschil gaat maken."

Met andere woorden: er moet veel geld bij. Vandaag presenteert de regio in Den Haag een ongewijfd goudomrand pakket van 'maatregelen en investeringen' die nodig zijn voor 'de vereiste genoegdoening voor Groningen'.

Denk aan treinverbindingen, kenniscampussen, woningbouw.

3: De rekening

In het rapport van de enquêtecommissie ontbreekt één cruciale paragraaf. Waar komt het geld voor de 'ereschuld' vandaan en om hoeveel gaat het? Als het aan de commissie ligt lappen de overheid en oliebedrijven Shell en Exxon-Mobil, verenigd in de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM). Die hebben 'een morele verplichting' om veel meer te doen.

Dat de operatie zo moeizaam verloopt, komt grotendeels omdat de NAM zo min mogelijk wil betalen. Eerst deed het de schade-aftandeling zelf, maar de manier waarop leidde tot woede. Nu doet de overheid het, en krijgt de NAM alleen de rekening. Die heeft er een juridisch geschil van gemaakt. De NAM meent dat er te veel in rekening wordt gebracht. Ook zouden veel huizen 'onterecht' op de nominatie staan voor versterking.

Postmes: „Van die bedrijven is geen heil te verwachten. Het geld moet komen van het ministerie van Financiën. Er is nu ruim acht miljard euro vrijgemaakt voor schade en versterking. Ik denk dat het minstens het dubbele wordt."

Koster ziet het zonniger in. „Vertrouwen is het sleutelwoord. Selecteer een aantal aannemers die de klus uitvoeren, en maak goede afspraken. Controleer niet elke schade tot drie cijfers achter de komma, maar doe af en toe een steekproef. Dan ben je heel veel minder geld kwijt aan procedures, en kom je misschien wel lager uit dan die acht miljard. Voor betrokkenen is het bovendien veel fijner. We onderschatten nog weleens wat vertrouwen doet met een mens, en met de economie."

‘Het is wéér systeemfalen, net als bij toeslagenaffaire’

De conclusies van de parlementaire enquêtecommissie naar de gaswinning in Groningen zijn snoeihard. Volgens experts zijn de uitkomsten vergelijkbaar met die van de toeslagenaffaire, waarna het kabinet opstapte.

Marcia Nieuwenhuis

Den Haag

Volgens hoogleraar staatsrecht aan de Radboud Universiteit Paul Bovend'Eert zijn overeenkomsten tussen de conclusies van de parlementaire enquêtecommissies aardgaswinning en de kindertoeslagenaffaire 'fors'. De overheid kwam 'te laat in actie', de belangen van Groningers en toeslagenouders zijn 'structureel genegeerd'. „De toeslagenaffaire was systeemfalen en dat is het nu wéér." Volgens hem moet het kabinet ervoor waken dat het zich verschuilt achter die term. „Ook al hebben de ambtenaren en bedrijven gefaald, de ministers zijn verantwoordelijk."

Na de enquête over de toeslagen oordeelde minister-president Mark Rutte óók heel stellig, net als afgelopen vrijdag. „We zijn eensgezind: als het hele systeem heeft gefaald, kan alleen gezamenlijk verantwoordelijkheid worden gedragen. De politieke verantwoordelijkheid ligt uiteindelijk bij het zittende kabinet en nergens anders", zei de premier, iets meer dan twee jaar geleden. „En dat heeft tot de conclusie geleid dat ik zojuist de koning het ontslag heb aangeboden van het hele kabinet."

Nu zijn er volgens commissievoorzitter Tom van der Lee ook op alle niveaus door het hele politiek-bestuurlijk-juridische systeem heen fouten gemaakt. Die hebben ertoe geleid dat duizenden mensen 'groot onrecht is aangedaan'. Gaswinning was voor

de staat en oliemaatschappijen 'zo succesvol en lucratief dat er amper oog was voor nadelige effecten'.

Toch verwachten experts niet dat dit kabinet zal opstappen. Zo zegt Douwe Jan Elzinga, emeritus hoogleraar staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen: „Wat ik verwacht is dat ze gaan zeggen dat het op zichzelf aanleiding zou kunnen zijn om op te stappen, maar dat er nu andere overwegingen zijn die het kabinet er tóch toe hebben laten besluiten om te blijven." Volgens hem zijn er allemaal 'springende dossiers'. „Zoals de stikstofcrisis, de oorlog in Oekraïne en het energieprobleem, waarbij het niet wordt begrepen als je nu zou opstappen."

Makkelijk gebaar

Volgens Bovend'Eert was het aanbieden van het ontslag in 2021 meer symbolisch. „Toen kon je makkelijk zo'n edelmoedig gebaar maken, de verkiezingen kwamen eraan." Nu zit het kabinet in een heel andere fase. „Het heeft nog drie jaar te gaan."

Met zo veel bestuurlijk falen zou het niet gek zijn dat iemand politieke verantwoordelijkheid



Ambtenaren en bedrijven faalden, maar ministers zijn verantwoordelijk

– Paul Bovend'Eert, hoogleraar

neemt, zegt de hoogleraar. Maar het falen in Groningen is niet zozeer één bewindspersoon of één kabinet aan te wijven. Een hoofdschuldige ontbreekt.

Al vanaf 1959, nadat het eerste gas bij Kolham werd ontdekt, groeide de boel scheef. De bijna onbeheersbaar geworden schade en hersteloperatie is wel vooral

Debat

Binnenkort komt de commissie naar de Tweede Kamer om verantwoording af te leggen over het rapport.

Eind april komt het kabinet naar verwachting met een reactie. Dan komt er hoe dan ook een debat met staatssecretaris van Mijnbouw Hans Vijlbrief. Waarschijnlijk zal ook premier Rutte daarbij zijn, mogelijk het hele kabinet, omdat de problematiek rond de gaswinning en de hersteloperatie meerdere bewindslieden raakt. Het is daarna aan de Kamer om te beslissen of zij nog vertrouwen hebben in de bewindspersonen. Ook bepaalt de Kamer of en zo ja welke aanbevelingen van de commissie-Van der Lee worden overgenomen.

iets van de laatste tien jaar, nadat de bevingen in kracht toenamen. Die in Huizinge in 2012 was een keerpunt. Dat zorgt ervoor dat ook Mark Rutte, die al die tijd premier was, reden zou hebben om eenzelfde conclusie te trekken als in 2021.

Rutte zelf noemde de conclusies 'hard en pijnlijk'. Het is volgens hem 'begrijpelijk dat de Groningers boos en verdrietig zijn en zich in de steek gelaten voelen'. „De gaswinning begon zestig jaar geleden mooi maar het is voor de Groningers geëindigd in een nachtmerrie. We moeten als kabinet goed kijken wat we ermee kunnen doen." Vooralsnog houdt Rutte alle vragen over de politieke consequenties af. „Om het werk van de commissie eer aan te doen, moet ik niet nu al reageren op enkele onderdelen van het rapport. Het moet nu over de Groningers gaan en niet over ons of over mij."



▲ Ook Mark Rutte getuigde voor de parlementaire enquêtecommissie. De premier wil niet ingaan op de politieke consequenties van het rapport. FOTO PHIL NIJHUIS